

Stupeň utajení ZRUŠEN dle § 22, odst. 4, zák. č. 412/2005 Sb., dne 12.5.2006

I. správa SNB - odbor 17

A-004955/17-79

V Praze dne 2. listopadu 1979

Odbor 17

Výtisk č. 44

SOUHRNNÁ INFORMACE ROZVĚDKY 0.50

K současnému působení Vatikánu proti ČSSR

S. Mejstřík

Počet listů: 1/10

Za správnost:
pplk. J. ZAJÍC, v.r.

Souhrnná informace rozvědky č. 30

K současnému působení Vatikánu proti ČSSR

Informace si klade za cíl postihnout základní rysy působení Vatikánu proti ČSSR, přičemž se soustřeďuje na změny, ke kterým došlo v posledním období v souvislosti s novou koncepcí vatikánské "východní politiky" Jana Pavla II.

I když hlavní pozornost nové vatikánské východní politiky je zaměřena z důvodů náboženských i politických především na Polskou lidovou republiku, jejíž katolická církev se má stát modelem nové role církev - stát v ZSS a aktivním protagonistou jeho šíření do dalších ZSS /k této otázce jsme blíže informovali již v dřívějších zprávách/, je stále zřejmější, že v současné době věnuje Vatikán eminentní pozornost i ovlivňování vývoje v ČSSR; především perspektivně zde spatřuje půdu pro přenášení polského "vzoru", i "reálné" možnosti rovněž aktivního podílu místní katolické církve na realizaci globálních záměrů současného papeže.

Je nutno podtrhnout zejména perspektivní hledisko, které je v tomto obecném vatikánském hodnocení významu ČSSR prioritní: ČSSR je zemí slovanských národů, těsně historicky a kulturně spjatých se západní Evropou - na druhé straně pak má zkušenosti s ruským "šovinismem a hegemonismem", velký význam

má i skutečnost, že má bohaté tradice demokratického hnutí /na rozdíl např. od MLR a NDR/. Situace, zejména na Slovensku, je pak z náboženského i nacionalistického hlediska velmi příbuzná situaci existující v FLR. Po FLR je v ČSSR nejvíce rozvinuto "hnutí za občanská práva", které i pro církve vytváří, i bez nutnosti přímého ztotožnění se s touto laickou opozicí, významný aktivní manévrovací prostor vůči státním orgánům. Z uvedených a některých dalších důvodů by proto právě ČSSR mohla podle vatikánského hodnocení hrát vedle FLR významnou roli zejména při realizaci nového panevropského křesťanského společenství, ideově-politické platformy současných vatikánských představ o sjednocování Evropy, v jejímž podtextu je obsažena nejenom negace marxismu-leninismu jako ideologického protipólu křesťanské nauky, ale samotná eroze společenských struktur zemí reálného socialismu.

Idea "křesťanského panevropéismu" je při hodnocení současného a předpokládaného postupu Vatikánu vůči ČSSR významným faktorem, neboť pouze v tomto kontextu, který je v daném případě rozhodující, je možno správně interpretovat konkrétní vatikánské kroky od nástupu WOJTYLY na papežský stolec.

Jan Pavel II. již učinil některá rozhodnutí, která směřují ke globálnímu posílení prestiže katolické církve v Evropě, k její přeměně na významný a perspektivně, podle jeho představ, rozhodující prvek sjednocování evropských zemí. Jde především o rozhodnutí vytvořit jednotnou Evropskou biskupskou konferenci, která by nahradila v dohledné době zatím existující volné sdružení evropských biskupských konferencí, s jasně stanovenými pravomocemi a obsahem činnosti, /se zaměřením zejména na ovlivňování evropského sjednocovacího procesu/. Organi-

nickou součástí této nové instituce by se měly stát i biskupské konference ZSS. Papežem již byly zadány různým církevním institucím úkoly vypracovat "vědecké" zdůvodnění jím proklamované téze, podle níž jsou to právě "křesťanské tradice, které jsou základem současné evropské civilizace". Lze samozřejmě předpokládat, že uvedené vatikánské záměry budou obecně, a zejména vůči ZSS, interpretovány současně jako důkaz zájmu Vatikánu o rozšiřování procesu détente a jako možnost jejich působení /přes národní biskupské konference/ na "progresivní" společenský vývoj západní Evropy.

Z uvedeného vyplývá, že stejně jako jeho předchůdce, má i Jan Pavel II. eminentní zájem na pokračování diplomatických jednání s ČSSR - výrazně však nyní dochází k rozlišení této oficiální roviny od roviny "pastorační", v níž si pro sebe a zároveň pro episkopát ČSSR, popř. další příslušníky církevní hierarchie, vyhrazuje právo hovořit k věřícím a dalším občanům ČSSR bez zprostředkování a za vyloučení možných intervencí ze strany československých orgánů.

Po nástupu WOJTYLY dochází z jeho strany k výrazným pokusům ovlivňování aktivity a resistance československých ordinářů vůči orgánům státní správy, výrazná je jeho snaha o posílení "kultu" kardinála TOMÁŠKA /který sice není podle interního vatikánského hodnocení tou "pravou" osobou, neboť je stále "poznámán" určitou loajalitou vůči československému "režimu" a opatrností/, přes kterého nicméně je do značné míry možno ovlivňovat v ČSSR další ordináře a kněze, nemluví o prostých věřících. Povinnost československých ordinářů rozhodněji postupovat vůči státní správě při prosazování svých požadavků na rozšíření svobody hlásání náboženství je jím zdůvodňována mj. i tradicí křesťanství v českých

zemích a na Slovensku jejich kanonickou odpovědností vůči Vatikánu a papeži z správné řízení svěšených diecézí. Charakteristickou je skutečnost, že v únoru t. r. oznámil Jan Pavel II. rozhodnutí pozvat všechny československé ordináře do Vatikánu na zvláštní audienci, přičemž biskupové VRÁNA a FERANEC, "zkompromitovaní" podle něho činností v Pacem in terris, mají být pozváni jako poslední /tj. poté, co vyslechnou situační zprávy od jejich "hodnověrnějších" kolegů/.

Získané poznatky o již uskutečněné návštěvě např. biskupa GABRIŠE potvrzují naznačený obecný trend vatikánské politiky vůči ČSSR a dokumentují způsob, jakým papež hodlá postupovat ve zmíněné druhé rovině, tj. v tzv. pastorační činnosti. Papež v rozhovorech s ordináři projevuje dobrý přehled o církevní situaci na Slovensku, zřejmě méně znalý je skutečné situace v českých zemích /obdobný poznatek ostatně pochází i z prostředí CASAROLINO, který hledá v současné době způsob, jak daný nedostatek v informovanosti odstranit - v tomto ohledu nedůvěřuje konkrétně ani zprávám TOMÁŠKA/. Zřejmý podíl na papežově informovanosti má nejenom slovenská kněžská emigrace a její přetrvávající vazby na Slovensko, ale aktivní podíl přináší i polská hierarchie.

Význam Slovenska v plánech papeže naznačují i další momenty: přijetí předsedy separatistického Světového kongresu Slováků /SKS/ ROMANA k soukromé audienci v květnu 1979 a později ještě dvakrát v září t. r.; jednání ROMANOVA pověřence KRČMĚRYHO s vatikánskými činiteli v létě t. r., a zejména jmenování Jozefa TOMKA generálním sekretářem biskupského synodu /na jeho jmenování měl ROMAN přímý vliv/. Vzhledem ke skutečnosti, že právě v programu SKS je nacionalistický a náboženský prvek

základen, lze očekávat další zvýšení zájmu Vatikánu o využívaní jeho členské základny k akcím na podporu náboženského života na Slovensku.

TOMKOVO jmenování je konkrétním vyjádřením nejenom Slovanům papežem přisuzované role v boji proti komunismu, ale nesporně i snahou o zvýšení prestiže samotné slovenské katolické církve. V neposlední řadě pak je nutno uvážit, zda se nejedná i o papežovu snahu vytvořit si legální podchod do ČSSR /TOMKO není emigrant/, působit přes jeho osobu na "pragmatičtější" československé představitele ve snaze dosáhnout "zliberalizování" církevní politiky ČSSR. Neméně závažnou je skutečnost, že současné TOMKOVO oficiální postavení ve Vatikánu mu umožňuje zainteresovávat na věci slovenské církve národní episkopáty v západních zemích a vytváří i určité legální předpoklady pro přímé vatikánské ovlivňování činnosti církve v ČSSR.

Působením legálních nástrojů - ordinářů, kteří přenášejí jednoznačně papežova negativní stanoviska vůči *Pacem in terris* a zejména v něm angažovaným vyšším členům kléru - hodlá papež eliminovat vliv této organizace na činnost katolické církve; sám se přitom snaží přebírat iniciativu, zkompromitovat její stoupence, zamezit jejich církevnímu postupu, postupně dosáhnout jejich odsuzování i ze strany prostých věřících.

Současně ovšem probíhá úsilí vatikánských činitelů působit ve vlastních intencích i na některé členy *Pacem in terris*, získávat je na svou stranu a vytvářet si tak perspektivní zálohy pro novou hierarchickou strukturu, která by byla oddaná Vatikánu, přitom však zároveň, vzhledem ke svým oficiálním postojům, přijatelná i pro státní správu. /Určitý signál tohoto druhu byl zachycen opět z prostředí ROMANA, který s pomocí kar-

dinála BAGGIO "vybírání" na Slovensku vhodnou osobu, kterou by papež později mohl jmenovat kardinálem. Zde je třeba připomenout i starší HNILICOVU studii, v níž je výslovně uváděno, že členy Pacem in terris není možno paušálně odsuzovat, že jsou mezi nimi např. i pasivní členové, poctiví kněží, kteří do ní vstoupili spíše s cílem vytvořit si lepší předpoklady pro vlastní náboženské působení atd./.

Ostřejší formy a metody vatikánského působení proti ČSSR se projevují v rozsahu a obsahu nepřátelských kampaní a v podpoře činnosti tajné církve; výraznou roli v těchto oblastech hrají vedle kněžské emigrace i oficiální exponenti katolické církve na Západě. Ilustrativním příkladem tohoto tvrzení je zejména průběh kampaně ve prospěch členů VONSu, a později pak na obranu zadržovaných aktivistů tajné církve.

Plně se potvrzují naše dřívější analýzy, že bude stále více docházet ke koordinaci činnosti laické /zejména tzv. socialistické/ emigrace a kněžské části emigrace, obdobně jako uvnitř ČSSR dochází ke stále výraznějším pokusům o propojování činnosti "charty" a tajné církve.

Podpisové protestní akce zaslání dopisů prezidentu ČSSR proti zatčení členů VONSu, vyvolané v Itálii tzv. Movimento popolare, pravicovou odnoží Křesťanskodemokratické strany, se zúčastnilo pestré spektrum církevních i laických italských osobností, mezi nimi např. i bývalý státní substitut Vatikánu a současný florentský arcibiskup kardinál BENELLI a další příslušníci italské hierarchie. Vedle zmíněných sehrál v kampani aktivní roli emigrantský kněz SKALICKÝ a k iniciátorům patřil i Jiří PELIKÁN.

27

Obdobné propojení církevních a laických činitelů se od-
ráží také v prohlášení Ústředí německých katolíků, které smě-
řuje ke stejnému cíli.

Činnost tajné církve je přitom v ČSSR realizována z pří-
mého podnětu oficiálních vatikánských činitelů a hierarchie
západních zemí, včetně samotného papeže /např. vydávání a di-
stribuce nelegálních politicko-náboženských tiskovin/.

Je typické, že Vatikán doposud ani polooficiálně nereu-
goval na odhalení tajné tiskárny a dalších druhů aktivity taj-
né církve; je to zřejmě výrazem snahy vyčkat, jakým způsobem
se tento fakt projeví v postojích československé delegace na
nadcházejících jednáních. Je přitom samozřejmé, že vatikánští,
zástupci při nich přijdou s tvrzením, že právě tato skutečnost
/tj. nelegální "pastorační" činnost v ČSSR/ dodává opodstatně-
ní jejich požadavků na rozšíření tisku a distribuce nábožen-
ské literatury v Československu, na kvalitativní změnu jejího
zaměření, plné podřízení této oblasti ordinářům apod.

Právě církevní tisk a náboženská literatura budou vedle
snahy o doplnění československé hierarchie, popř. otázek boho-
sloveckých seminářů a obnovy alespoň ženských řádů, ústředními
tématy vatikánského zájmu. Na druhé straně, některé informace
naznačují, že přijdou s poněkud konkrétnějšími nabídkami v otáz-
kách, na jejichž řešení trvá československá strana. Jde zejména
o případ emigrantského biskupa HNILICI a otázku existence a ne-
legální činnosti tajných biskupů v ČSSR.

Pokud jde o HNILICI, je skutečností, že v posledních mě-
sících přispěl sám svoji takticky chybnou aktivitou k diskre-

ditaci své osoby jak u státního tajemníka CASAROLINO, tak u samotného papeže. Především v době, kdy se rozhodovalo o jmenování státního tajemníka Vatikánu, byl z jeho iniciativy zaslán dalším slovenským emigrantským knězem LABEM do vatikánského státního sekretariátu "rozbor" situace církve na Slovensku s výsledky a dopady dosavadní "vatikánské východní politiky" vůči ČSSR. Celkové hodnocení vyznělo naprosto negativně - v důsledku toho v kruzích sekretariátu převládl názor, že se jednalo o záměrný pokus HNILICI diskreditovat v očích papeže kandidáta na funkci státního tajemníka - CASAROLINO, jako vykonavatele dosavadní linie Vatikánu vůči ZSS. Uvedený text měl být sekretariátem předán proto i papeži.

Vážným omylem HNILICI pak bylo poskytnutí interview časopisům Spiegel a Gente, v nichž si prakticky dovoluje hovořit jménem papeže, předpokládat jeho kroky v různých oblastech apod., a vydávat /nebo nechat vydávat/ sám sebe za jednoho z nejbližších papežových spolupracovníků a přátel.

/Na druhé straně ovšem nelze opomenout skutečnost, že HNILICOU např. prezentovaná starost papeže o tajného biskupa KORCE a vůbec o situaci na Slovensku, má reálný podklad a odráží myšlenky, které mu sám papež, jak se dá předpokládat vzhledem k tomu, že při různých příležitostech došlo k jejich setkání, v té či oné formě skutečně sdělil/.

Podle posledních informací má být HNILICŮV "případ" svěřen k řešení jezuitskému řádu, jehož je členem. "Řešení" bude pravděpodobně spočívat v tom, že mu bude zakázáno publikovat svým jménem /a předstíraně i jménem církve na Slovensku/ materiály uvedeného charakteru - nelze však reálně předpokládat,

247

že dojde k úplnému ukončení jeho činnosti ve prospěch "mlčící církve" v ZSS.

Dále Vatikán cíleně naznačuje ochotu zabývat se tajnou aktivitou nelegálního biskupa DAVIDKA. Jde v tomto případě zřejmě o odraz zákroku československých úřadů proti tajné církvi, obavu z kompromitace hierarchie, které by konkrétně v případě DAVIDKA mohla československá strana při jednáních, ale i propagandisticky, využít a poškodit tak vatikánský prioritní zájem na vybudování legální hierarchické struktury v ČSSR, jako orgánu, který by z legálních pozic pod přímým papežovým tlakem usiloval o rozšiřování prostoru pro působení církve.

Z á v ě r y :

Dosavadní linie vatikánské východní politiky Jana Pavla II. již umožňuje učinit některé závěry, týkající se forem působení proti ČSSR. Krystalizují dva aspekty zaměření této politiky:

- a/ Zájem pokračovat v diplomatických jednáních s československou stranou, a to přes počáteční diskuse v kurii o jejich výsledné efektivnosti. Je zřejmé, že nakonec oproti počátečním úvahám nového papeže převážil názor na nutnost kompletovat především československý episkopát a nevyhýbat se ani do budoucna v tomto směru určitým kompromisům.
- b/ Biskupský sbor dostat plně pod kontrolu, postupně jej vymaňovat z vlivu státních orgánů, působit cíleně jeho prostředni-

ctví na kněze. V této tzv. pastorační rovině svého působení proti ČSSR bude papež i nadále tvrdě prosazovat odmítání státního dozoru nad činností katolické církve, a to ve všech oblastech.

Bude se zejména snažit omezit vliv státu na bohoslovecké fakulty /zde může dojít až k situaci, že bude např. odmítno uznání vysvěcení kněží - pokud se fakulty nebudou řídit novým vatikánským statutem pro teologická učiliště, který byl již vypracován, a jehož cílem je především zamezit možným zásahům států do jejich činnosti/. Po vzoru PLR se bude papež snažit najít i vhodnou osobu - představitele církve v celé ČSSR, který by měl příslušnou prestiž jak v řadách církve, tak autoritu u státních orgánů.

Bude rovněž usilovat o rozšíření laického diaconátu, a to i podporou přírodních nelegálních akcí. Jeho zájmem však zřejmě bude, aby oficiálně působící, i "perspektivní" tajní duchovní se v této oblasti neangažovali.

Aktivně bude využívat hierarchie západních zemí jak k působení na příslušná politická místa k vyvolávání tlaků na československé představitele, tak i na přímou podporu církve v ČSSR.